

„ДАЛИ ОТ УТРЕ НЯМА ГИЛОТИНАТА И ХЛЯБА НИ ДА РЕЖЕ?“

МАРИАНА ТОДОРОВА

Кирил Кадийски направи достойние на българския читател най-доброто от Верлен, Бодлер, Рембо. Предпочитанието към конкретен творец издава чрез неговия преводач духовното им родство, както и степента на интерес към спецификата на съответната национална култура. Това води и до себеразкрития, твърде любопитни и полезни при създаване на творческо-психологическа представа за поета Кирил Кадийски. Така например във втората си книга „Ездач на мраморни коне“, 1983 г., (първата, „Небесни концерти“, излиза през 1979 г.) Кадийски е поместил стихотворението „Монмартър“. Това стихотворение, посветено на парижки художник, е много интересно. Първо то разкрива влечението към гълбините на екзистенциалната драма на личността, но и към философското ѝ обяснение („Защо към огъня се все стремим — вира се в себе си авторът, — щом пепел/макар невидима — остава и след нас?/. . . (Неземното, и то — уви! — изгаря./докосне ли се някой ден до нас. . .“). „Въпросът сам по себе си подсказва, че поетът е усетил преходността на биологическия живот и надмогнал жаждата си за земно щастие. Но другото, което според мен е ключ към цялостното творчество на К. Кадийски, това е недвусмисленото издигане на такъв художествен принцип, който е алтернативен за всяко изкуство, което претендира да бъде истинско: „И ти видя — обръща се към художника от Монмартър поетът — не улички и авенюта, /а *линиите на живота, любовта, ума.*“

Трябва да запомним това предизвикателно послание от К. Кадийски, защото то ще ни помогне да разкрием много от загадките на поетическата образност в неговото творчество, където се вплитат емоция, разум, философска вгълбеност, усещане за смърт, копнеж по космически висини, суров реализъм, ирония и сарказъм. И всичко това, изразено като призив в защита на честта на самото изкуство, и то днес, в неотложното сега, когато *убиецът зад нас не стъпва по отекащите плочи*“ — по думите на поета, и когато „красотата не е нито истина, ни истината — красота, а гибел“.

Духовният стоицизъм на твореца е най-добрата атестация за талант. И ако отново се върнем към стихотворението за художника от „Монмартър“, ще открием безупречната формула, чрез която се постига тайната на творческата доблест:

О, той също е могъл да си откупи старостта —
една душа, а друг талант предлага! —
но той навярно е поискал някаква велика тайна.
Едно разбрал си засега — с какъв печат
такава *страшна сделка се скрепява:*
Съдбата идва и на челото ти слага кървава уста.

Кървавият знак върху душите е „най-страшният букет за всеки победител“ (стихотворението „Една нощ с Данте“). Същата позиция, изразена с публицистичен нерв и острота, откриваме и в най-новите публикации на К. Кадийски:

Горко им над главите, над които цял живот разливан е слей.

Туптящи жълти корени ще сплитат мълнии над вас. . .

Цитираните стихотворения, без да са единствени, са „скрепени“ с кървящия знак на творческия стоицизъм.

Първата стихосбирка „Небесни концерти“ започва с поема — нещо твърде необичайно за дебют. От една страна, това е показател за творческа самоувереност, а от друга — за предпочитане към сюжетно-събитийни елементи, равноправно осъществени в цялостната художествена структура на текста. „Следобедна флейта“, композиционно изградена в 6 части, като идея е своеобразен контрааргумент на Яворовата „Нощ“. Атмосферата на поемата, наситена ярко със слънце (един постоянен, траен образ в поезията на Кадийски), с щедрата зрелост на следобеда, вееща младост със същата възрастова граница. А уверението, че „не е далече от света, не е далече тук. . .“ показва, че поетът търси реалните контури на битието. Допълнителното конкретизиране на „недалечния свят“ („седа пред бирарията със слънчев облак във ръката“) има още една функция — да покаже активното отношение на поета към днешната действителност. Този слънчев облак, „взет в ръка“, е своеобразен опит за обожествяване, за извисяване на личността, или казано още по-точно — желание за нейното и н д и в и д у а л и з и р а н е. Това е и основната творческа задача на К. Кадийски като поет. А би могло да се тълкува още и като противопоставяне на масовата колективна хипноза, проявявана спрямо човешкото съзнание от тоталитарните режими. Но самото „бохемство“ на съвременната младеж („седа пред бирарията. . .“) според поета не е лекомислено отричане на всичко традиционно и разпиляване на духовната памет. Усетът към красивото в живота буквално прозира отвсякъде (напр. „локвите са разпилени писма със слънчеви марки“). Отстояват се с последователност стойностните човешки жестове и категории (напр. „все едно е дали си красив или грозен, щом света преобразяваш с очите си“). Поетът утвърждава една съдържателна младост на духа, чието умдряване чрез колективния ход на годините няма да вееща компромиси или умора. Но сега, когато времето на тази „мъдрост“ все още не е настъпило, нещата изглеждат така: „Денят е все по-дълъг, жаждата все по-парлива.“ Това нетърпение за промени, парливо и отчайващо далечно, поражда духовна депресия. Спасение от нея поетът ще открие в хармоничните багри на природата: „А как светеше, как преливаше синьото вино в чашата на дъжда. . .“ Дъждът става един обемен символ, който вееща промени, движение, духовно просветление. Мокрите покриви блестят като роза „бакъреночервена“. Вниманието съзнателно се раздвоява: един поглед отвъд („Минава самолет — дали отгоре като рана не гори градчето?“), един отвътре („След дъжда и душата ми е чиста, /ще я закача на ревера си тая роза, /тя и след мене — /между ребрата ми голи като сърце ще пламти“). Удължената вече структура наслоява в съзнанието ни готовността на личността да пожертвува живота си за справедливостта.

„Следобедна флейта“ има синтетичен характер. Всичко, което ще намерим в по-сетнешните книги на К. Кадийски, е загатнато тук — човешкото битие като проява на страдание и всеобемаша болка, на любов и унищожение (но не униние!), на самотност и слънчеви стремежи. Толкова съсредоточен е погледът на поета, че без да се бои от натурализъм, той извлича „видимост“ дори от нематериални обекти. Привидно спретнатата е външната фасада на сградите, където обитават човещите. Поетът я вижда обаче като „корав, зацапан бинт“. Защото „кръвта“ на живота и човешките страдания избива по мазилката на къщите. Това движение отвътре навън, към видимостта на нещата, без сянка на показна суетност позволява откровеността да звучи описателно, да търси външна изява, причинноследственост. Тази вродена психологическа предопределеност на поета към възприемане на битието в неговото многобагрие, като борба между мрака и светлината, с увереността, че светлината винаги пронизва мрака, но никога обратното — е белег, който слага отпечатък върху всичко, обещавайки богати и съблазнителни поетически плодове. Но в един определен момент драматизмът става толкова силен, че зазвучават Яворовите поетически интонации:

Мокро слънце в прозорца свети
и птици с ледени човки го коват на стъклото,
но стъклото се счупва. . . Отново е нош.

Усещането за трагизъм оставя следите си във всяка от шестте части на поемата:

Всяка нош убива по малко самотния мъж,
той рухва с мрака и като кръв потичат мислите му
тъжни.

(2 част)

Прозорците са падащи листа в мъглата мътна,
фенерите размахват метли от мокра светлина и ги метат.

3 част)

Звънтяха, святака под стъпките ми тъжни
строшените стъкла на пролетния дъжд.

(4 част)

Здрачът сълзи като възпалено око.

(5 част)

Тази социална бездна от въпроси без отговор, покрусата в душата, унижението и унищожението на човешките същества, разкрити с неповторима емоционална ударност и дълбок драматизъм, създават другия полюс на усещането — дръзка любов и отчаяна нежност към живота:

Пожарната пици: по вената на уличката крива
като съсирек към пламтящото сърце отива.
На теб за огъня ти става жал.

В друго стихотворение: „Сега съм в силата си. Казват — пропиляното се връща, /но колкото по-губя, повече залагам скъпия живот.“

В борбата между светлината и мрака предпочитание се отдава на първото. Но не това е основно в замисъла на творбата „Следобедна флейта“. Нейният финал съсредоточава в себе си идеята: самотният човек е толкова съвършено неповторим в мрачните и слънчеви бездни на живота, че само в мигновенията на светлината съзираме частици от превъплъщението на неговата богата индивидуалност:

. огромното дърво на мрака.

Но не ме е страх, дори над мене да се сгромоляса.

Ще разкъса дрехите ми и ще видят всички в тоя час —

слънцето отдолу като броня съм облякъл.

Поетът преосмисля вечното и преходното в живота, техния метафизичен и социален смисъл. Тази интересна симбиоза между обикновено и трансцендентално създава необикновената мощ на словото, движение в самите столостични пластове, дава подстъп към обяснение на „модерната душа“ на съвременния човек, която познава полюсите на енергиите:

Ускоряваш крачките си,
но къде ще избягам? . . .

И ако фонтан изригне от сърцето ми —
знайте, че комета с огнена опашка
се е забила в своята цел.

До тънкото, болезненото острие на скептицизма застава образът на слънцето — светлината и надеждата, призвани да преодолеем мрака на безкрайността. Това преодоляване на „нощта в душата“ и в „света“ има различни реализации. Но една от тях (и, струва ми се, достатъчно важна, за да бъде обект и на творчески интерес) е

мечтата за съвършенство в общуването между човешките същества. Привидната „грубост“ на думите, изказани между влюбени, пронизва създадената атмосфера, която е толкова духовна като изживяване, че без подобен реалистичен шрих може да се събуди съмнение в нейната достоверност:

. . . в седефените миди на твоите уши
две груби думи ще отроня
и те до сутринта в два бисера ще се превърнат.
Но ти все така се боиш. . .
Любовта е красива смърт.

Червени кремъци — ще екнат сърцата ни
в любовна треска
и между тях искра убийствено ще блеска.
И двамата ще изгорим. Но нека аз угасна пръв.
Светкавица ще бликне от окоото ти. Ще връхлетя към нея
и — повален — до капка аз ще ти прелея,
до капка — сребърната своя кръв.

Любовта е пристан, но не спасение. Затова в минути на нова самотност въпросите се връщат с неподозирана сила, която руши вътрешните духовни устои. Тогава поетът започва да усеща дистанцията между себе си като човешко същество и природата, която го е създала. Човекът започва да му се струва като лумпен спрямо блестящата съвършена вселена, още по-безнадеждно далечна поради социалната нерешителност на лирическия персонаж да разреши дилемите на своя обикновен бит, защото поетът е усетил, че не космическите, а екзистенциалните проблеми са в човешката власт. Дълбоко почувствуваната неравностойност между него и космоса в нравствен аспект поражда един от най-ярките трагични акценти в поезията на К. Кадийски:

Ужасна е нощта, ужасно е, че аз —
с пръстта наравно — виждам цялата вселена,
а тя дори не подозира в тоя час
за мен. Далечна, бляскава, все по-студена.

Разликата в години между излизането на първата и втората стихосбирка на К. Кадийски е 4 години. Ако в първата присъствуват пищният образ, радостта, възхвалата на живота и любовта (без да се пренебрегва скепсисът на поета), то втората е реалистична картина на изкористената социална справедливост у нас, срещу която мнозина поети всеки според възможностите си — издигнаха глас:

Желязна вилица забита
в елин изсъхващ вече плод.
Наяли са се до насита —
тъй както в земния живот.

И го забравили на края,
а с него заедно и нас.
Не ще се върнат в тази стая:
в това е целият ни шанс.

Върху вселенската трапеза
стои земята, не изчезва —
сред паяжини, мрак и студ.

и там блещат от глад очите
на някакъв случаен луд.

(„Пред Айфеловата кула“)

Тази творба е една от най-ярките сатири в българската поезия. В нея се вплитат трагизъм, сарказъм, луд копнеж за промяна, надежда, която се задъхва от лутане по дългите пътища на битието.

Метафоричният стил и иносказателната завоалираност не насочват съзнанието в друга посока, освен тази за днешния социален климат.

Темата за мисията на твореца и неговата драматична съдба в борбата му за човешка справедливост, радваща се на особено постоянство в поезията на К. Кадийски, преминава през различни словесно-художествени варианти на изказ и внушение. От наситената емоция със силен трагичен акцент —

XX век желязно трака с двете свои ножици:
една въжето да пререже, другата — крилата, ти, ако не дай си боже,
си имал тайно и крила.

(„Ужасно е да имаш път“)

Кълвачът, кацнал върху дулото,
пак ще кълве — сърца човешки. . .

(„Трева-1“)

Нима творецът е слуга на бога —
до края да поправя този сбъркан свят!

(„Ван Гог“)

през игривата ирония на хумористичното осмиване —

Всяко пате става грозна патка
и в месарницата само — о, утеха кратка —
ще виси на лебедов ченгел.
Няма как от ударите да се скрия,
нито от измамата си, че на гладно
песните се раждат — и за други са храна.

След градушка и лалето има лебедова шия
и с червения си клюн, разтворен жадно,
гълта ледени, изкаляни зърна.

(„Лебедът“)

до унищожителния сарказъм:

Сред черното вселенско блато
звездите — жабешки очи — се взират към земята,
и тя навярно им се струва камък бял и объл,
запратен срещу тях.

(„Приижда полунощ“)

Ако съпоставим „страха“ от нощта (в „Следобедна флейта“ от първата книга) с откровеното ѝ призоваване за присъствие (във втората и в третата книга на поета — „Пясъчно време“, 1981 г.), ще забележим колко по-психологически дълбока и мъдра става поезията му. Откровенията са като светкавици, които за миг озаряват трагичния смисъл на битието:

Страшна нощ е. Нощ по всичките посоки.

(„Страшна нощ е“)

Сега дъждът със своите диамантени свредла

ти дупчи костите — навярно за конците,
с които ще те разиграва спящата съдба.

(„Кони“)

.. в тъмнината нишка кървава оставям.

(„Милост е животът“)

.....
Страхът в очите светва: като черен зар
небето се търкува. . .

(„Гори устата ми“)

.. душата .—

сигнал към светове отвъдни — излетѝ,
за да се върне по-самотна, да пиши,
видяла, че те няма вече на земята.

(„Душата зъзне“)

Тези себеразкрития, сами по себе си много ценни, добиват стойност на фона на голямото социално обобщение, осъществено с виртуозен художествен замах. Един верен шрих и ние неволно започваме да усещаме собствения си страх:

И земята е сърце — за нея може би изпитват страх,

Оттук вече тръгва трескавото възстановяване на скъсените нишки между човека и природата, между естеството и интелекта. Поетът е способен да се радва на годишните кръговрати, които отмерват преходното, но неунищожио време. „Пак пролет. Нова пролет“ — възкликва той възторжено. Но вечно будното око на скептицизма предупреждава: „Но не е ли поредна крачка към смъртта това? . .

Този дълбок песимизъм има своите основания в българската социална среда и в националната психика. И това е, което изтръгва болезненото откровение: „От ден на ден светът е по-бездомен, /гъркаля се към неизвестността.“ Пророците и недъзите на обществената практика стават прицел на перото на К. Кадийски, но не можем да не забележим в поезията му настоятелно прокарания образ на слънцето: „О, слънцето — магнит неземан е това, /минава и най-светлите души събира“; „Но, слънце — ти, опора моя — защо се връщаш, /отлиташ и се връщаш? /Аз съм удавник — с ноктите си златни ме задърж“; „Слънцето избива — /къртичина от друг, по-светъл свят“, „Слънцето е само лупа, /с която някой иска да запали този свят!“; „Миражът потъва. . . /Остава ти слънцето). Но като захарче в чаша /и то се смалява. . . Додето, през някоя есен, /съвсем се стопи. /И на всички край теб загорчи“; „Самотен кръст превръща слънцето, залазващо в мишена.“ Така слънцето, което олицетворява човешката радост и благодат, в съвременния свят може да се превърне в прицел на злите сили. Третата книга на поета („Пясъчно време“) е най-философски вгълбена, новаторска по отношение на преходните със своя саркастично-интелектуален отблясък:

Кой снощи с облаци — одрани овчи кожи —
пребитото до кръв небе наложи
и тук доведе този здрав и бодър ден?

Това е денят. Днешният ден. Пребит до кръв, но здрав и най-вече бодър. А това е нощта:

.. капанът на нощта, отвсякъде отворен, зее. . . и луната
виси — парче наяден кашкавал.

Душата, този „безсънен иманяр“, раздвижва дебрите на мрака и с неумолима страст извлича несметните съкровища на битието — това са бисерите на болките, които поетът разкрива с убийствена самоирония и тъга:

... И светлина, и светлина — сребриста слама
от яслата, в която днес душата ти — за нови мъки — се роди.

За поезията на К. Кадийски е писано доста. Но, струва ми се, че критическото внимание почти не се е спирало върху цикъла „Трева“ (в памет на Христо Банковски). А в този цикъл е събрана най-личната поезия на К. Кадийски. Улавяме всички сигнали, които ни изпраща природата. Ставаме „зрящи“: за коравите пръсти на дърветата, които протягат към нас хиляди зелени предупредителни телеграми; за дъжда, който със своята „иглена терапия пръстта възбужда“; за слънцето — огромен, „страшен жертвеник“ от древността; за цъфналия трън, който без изгода сапунива с „бръснарските си четки муцуната на магарето“ (дали защото е мъдрец библейски?), за цветята, които като „едри пеперуди, забодени с карфици, отвсякъде заграждат пътя ни“; за мрака, който пак „се цели в светлината“, а земята, там, сред „вселенската трева“, блещука като „избодено око“. Взирайки се във всичко това, поетът търси човешката Надежда, но я открива само като Утрешна болка и в това е заключена цялата художествена логичност на изобразеното във всички негови стихосбирки.

В една своя творба К. Кадийски ни е отправил предизвикателство — „Не ние — него, нас животът ни избира“, — което кара читателя да изпитва желание за себедозванане. Но не в това е най-същественото.

Темата за свободната личност е основна тема в поезията му. Свободата — като изява на собствена воля и като отвоювана духовна територия, обвързва многопосочните дирения на автора в единство. Кадийски може спокойно да ни говори за свободата, че още в люлката на човешкия род е била „разпната“. Но с твърд глас светкавично ще отсече: „Но не — на кръст не може да виси духът“ (стихотворението „Задущница“). В друга творба метафората активно търси своето опровержение, за да се върне още по-категорично пак към себе си: „Пълната уста — тя никога няма да каже истината; „Уста, която се отваря много, я натъпкват с пръст“; „Политици с окървавени фракове си прехвърлят топката.“

Така се убеждаваме отново, че свободата на личността, отстоявана във времето, винаги се нуждае от индивидуален жест в името на своето реално потвърждение: „Душите може да вървят по Млечен път, но кървави са пътищата по земята. . .“

Нравствените категории в поезията на Кирил Кадийски се чувствуват най-пълноценно осмислени, когато докоснат човека в най-гълбинните прояви на неговата личност. Осъзнаването на свободата е риск и задължение, проява на воля и собствен избор, страх и безстрашие, тленност и вечност. Само едно е недопустимо от гледище на поета — егоистичната обезпеченост и политическият конформизъм, корупцията с честта чрез властническия бич.

Тогава, както е в творбата „Полети — IV“, сарказмът напълно измества лиричното: „Нас надеждата крепи ни. Ето го — животът във всичко. Параклодът — розов от изгряващото слънце — е отпуснал тежкото си тяло в сламата на топлите вълни и лодките, заболзи зурли в него, сучал лакомо като прасенца. . . Сладкият живот. Във всичко. Тук. И там — на края на света: палмите навирили са своите пращни сбръчкани хоботи и се плискат с морската вода. И гледат ги в захлас децата. Само те не се интересуват в тоя свят от истината за живота. Само Те и вдетинените отдавна политици. . . Вдига се небето все по-тънко. . . А пълзи по него слънцето — разсърдена оса.“

След цитираното може да се каже, че чрез своето творчество Кирил Кадийски отстоява ново виждане за политическа поезия — необходимостта отделната личност да осъзнае огромната отговорност, която носи спрямо човечеството. Поезията му приобщава съдбата на личността към съдбата на обществото чрез най-глобалните и най-тревожни проблеми на нашия век. С ирония поетът отправя упрек към живите, към мъдрите, към самоуверено непогрешимите: „Но от кого ли е заченала земята, щом светът е вечно боледуващо дете?“

Индивидуалната личност е щастлива във възможността да отстоява своя избор, но е драма за участта на твореца, който трябва да огледа целия житейски път на

човека и да назове с точни думи бъдещето, щастието, страха, умората и отчуждението. Особено силни в това отношение са стихотворенията „Блуждаещ огън“, „Глад“, „Конци“, „Диспансер“, „Портрет на стар писател.“

Героизмът в поезията на Кадийски е лишен от блясък. За да разберем смисъла на тази поезия, трябва да се отречем от лековерния оптимизъм, от леките победи в живота. Поетът не залага на суетното желание да се хареса на читателя, поднасяйки сантименталности. Обаянието на неговото творчество е в честно отстояваната позиция — защита на човека от военни угрози, от неразумно нарушеното екологическо равновесие в природата и в нас самите. Ако авторът ни напомня за „мечтата на лудия“ у Петьофи да унищожи света и злото в него, то е, за да ни подсети какво би станало, ако се сбъднеше „другата половина на тази чудовишна мечта“. Но какво е тревогата за съдбата на света и човечеството у единствения човек, пък бил той поет, особено ако не сме единни? — сякаш ни подсказва Кадийски чрез блестящата метафора: „В сърцето ти трепери черна светлина, но бели лястовици тя дали ще може да излюпи?“

Това не е съмнение в човешките възможности, не е прекършване на полета, а е категорично напомняне на всички нас, че победата в живота и в смъртта се нуждае от достойнство в усилията и в борбата, от жертвеност дори, но от зачитане волята на обществото като цяло. Защото така или иначе всеки „накрая слиза победен от ринга на живота“. . . Но смъртта на отделния човек е само частица, една угасваща искра от вечния огън на човешкия род, устремен към болките и щастието на себепознанието. В този смисъл понятна е алтернативата на поета: „Самотната дума не може да бъде поезия. . . /Трябват/два кремъка,/за да избухне искрата./ И две тела,/за да почне в утробата топла на залеза/да трепка вечерницата — /като златен зародиш. . .“

Но, за да бъдем честни наистина, предупреждава ни поетът в друго стихотворение, никога не трябва да забравяме, че животът може да „работи и в подземния си крематориум, *докато ние упорито по покрива му се тълпим*“ . . .

Тази необходимост за приобщаване на творчеството към най-животрептящите проблеми на съвременниците — осъзната от автора и превърната в себевзискателност — доближава поезията му до съвършенството на мечтата, скъсява пътя към победата на човека над преходността:

Никой не вярва,
че в най-черния час
пръв за слънцето ще се хвърлиш.
И когато идваш в сънищата с пропизано гърло,
всички ще мислят, че си сложил
алена папионка.

Метафизичните, екзистенциалните въпроси, както вече отбелязах, не чуждеят на неговата поезия. И въпреки това не можем да кажем, че смъртта е привлекателен обект тук, дори само в експериментално проучвателен смисъл. Напротив. Смъртта е край-ъгълният камък на живота, важен, но противен с категоричността си. Нейният силует буди съпротива, негативност, съмнение в смисъла на живота, неверие в полезността от достигане на познанието — щом като смъртта не може да бъде победена. „Това ли е животът? — пита се поетът. Защо тогава е страстта ни,/защо надеждите и мъките. Защо си истини прозрял,/щом лампата — огромна капка от разтопен метал — /ще падне върху теб и тъмнината ще настане. . .“

Поезията на К. Кадийски е привлекателна, защото в нея има някаква дълбока обреченост. През цялата светлина на образите тя всъщност акумулира енергията на трагизма, от което се ражда пределната яснота на художествения детайл:

Аз ли съм център на света. И гвоздеа на кръста.
Кой мене ще ме разбере? Любимата — сама в тълпата гъста,
или пък всички — щом замлъкне моят глас?

Тази обреченост, дошла от проникването в същността на човешкия род и в причините за неговите страдания, води до особено просветление на духа. Казаното „Аз искам

милост — както болният се моли за живот“ — само потвърждава спасителния повик за хуманност в съвременния свят, отправен от творец, за когото човешкото милосърдие е най-крехкият, но най-спасителният кълн от ствола на живота. И само в името на тази хуманност оправдание имат железните правила на играта в живота. . .

Да изтраеш — усмивка е необходима.

А после, изиграл ги всички, навън втурни се ти и пръв убий ношта. Денят да дойде. Какво, че улики ще има.

Тополата — кама звъняща, обляна със зелена кръв.

Защото точно „извън железните правила“ кръвта на поета във всички времена е била за народа надежда. . . Една твърде сурова, но неумолима истина. . . Затова във всяка поезия, ако е искинска, има обреченост, има трагизъм, което всъщност е едно колкото просто, толкова и необикновено величие на човешкия дух.

Третата стихосбирка, както може да се очаква, поставя въпроси, които са били извикани на живот още от младостта на лирическият герой в „Следобедна флейта“ — за кой ли път отново се показва мъчителната борба между мрака на ношта и светлината на деня (ето: „Такава нощ прозорците притиска“, „Но утрото със светкаща лопата се развихря пак“). Денят веща победа. Но за лирическият герой „слънчевият облак във ръката“ вече не е достатъчен. Все по-често в съзнанието възниква разяждащият въпрос и съмнението въпрос: „Нима с деня отмиа си чернилката, която времето по теб втвърди?“ Чрез различните творби може да се проследи как постепенно се оттласква мисълта за единствената мисия на изкуството — ако е само стремеж за красота, а не действена, социално справедлива борба. В друго стихотворение, „Хирушима“, виждаме как съмнението се задълбочава („Думите са вече нищо, дим, с очите си видях аз всичко и за бъдещето всичко знам“). „Слънчевата тежка пломба“ не може завинаги да затвори мракобесните сили в света:

Затворени са в ада земните злини, безчинства, злоба —
за дев, за час дори! — със слънчевата тежка пломба,
(ако след всичко би могло и другаде да има ад).

Но реактивната следа над теб какво е — лента,
която ще прережем, за да влезем в нов, по-хубав свят?

Или сапърски шнур, опънат към вселената!

Само оня, който в решителни моменти е бил готов да жертвува всичко в името на истината, може да почувствува дълбоката вътрешна сила, която ражда тази дилема.